

КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ ДАМУҒА ДАЙЫНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ ДАЙЫНДЫҚ КОМПОНЕНТІ РЕТІНДЕ

Шамитдинова Шохиста Адхамжановна,

А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті магистранты,
ғылыми жетекші: *Ахметов Т.А.*,
пед.ғыл.кандидаты, профессор,
Қостанай қ.

Аннотация

Өзектілігі. Қазіргі білім беру тұжырымдамасы болашақ педагогтардың дайындығына бірқатар талаптар қояды. Өзін-өзі дамытуға, өзін-өзі тәрбиелеуге қабілетті, жаңа жағдайларға бейімделе алатын және тәуелсіз шешімдерді белсенді қабылдайтын адамдар табысты және кәсіби білікті болашақ педагогтарға айналады. Өзін-өзі дамыту өзін жеке тұлға ретінде қалыптастыру, сондай-ақ өзін-өзі жетілдіру және өзін-өзі тәрбиелеу жолындағы белгілі бір қажеттілік ретінде қарастырылуы мүмкін.

Түйінді сөздер: өзін-өзі дамыту, өзін-өзі реттеу, өзін-өзі дамытуға дайындық, педагогикалық қызмет.

Аннотация

Актуальность. Современная концепция образования предъявляет ряд требований к подготовке будущих педагогов. Успешными и профессионально квалифицированными будущими педагогами становятся люди, способные к саморазвитию, самообразованию, способные адаптироваться к новым условиям и активно принимать самостоятельные решения. Саморазвитие можно рассматривать как определенную потребность в формировании себя как личности, а также на пути самосовершенствования и самовоспитания.

Ключевые слова: саморазвитие, саморегуляция, готовность к саморазвитию, педагогическая деятельность.

Abstract

The modern concept of education imposes a number of requirements for the training of future teachers. Successful and professionally qualified future teachers are people who are capable of self-development, self-education, able to adapt to new conditions and actively make independent decisions. Self-development can be considered as a certain need to form oneself as a person, as well as on the path of self-improvement and self-education.

Keywords: self-development, self-regulation, readiness for self-development, pedagogical activity.

Қазіргі қоғамда, әдетте, өзін-өзі дамытуға, өзін-өзі тәрбиелеуге қабілетті, жаңа жағдайларға бейімделе алатын және тәуелсіз шешімдерді белсенді түрде қабылдайтын адамдар табысты және кәсіби білікті болашақ педагогтарға айналады.

Өзін-өзі тәрбиелеу идеясы көптеген қазіргі заманғы тұжырымдамаларда маңызды болып табылады. Психологтар, педагогтар, философтар, әлеуметтанушылар болашақ педагогтар арасында өзін-өзі тәрбиелеу қажеттілігін олардың кәсіби өзін-өзі анықтауға дайындығының негізгі көрсеткіші және сонымен бірге оған жетудің қажетті шарты ретінде қарастырады.

Философияда адамның өзін-өзі тәрбиелеу қабілеті туралы адамның мәнін, оның ішкі әлемін ашуға, өмірдің мәнін, қабілеттері мен мүмкіндіктерін іздеуге, жоғары мақсатты орындауға бағытталған жеке құндылық қызметі ретінде белгілі бір ұстанымдар мен көзқарастар жиынтығы қалыптасты.

Кәсіби өзін-өзі дамыту – бұл болашақ мұғалімнің кәсіби сапаларындағы үздіксіз, белсенді, жүйелі, прогрессивті және жалпы қайтымсыз сапалық өзгерістер үдерісі. Өзін-өзі дамыту өзін-өзі реттеу тетіктерін қалыптастыру үдерісі болған кезде жас дамуының белгілі бір кезеңінде мүмкін болады. Өзін-өзі дамытуды өзін-өзі тұлға ретінде қалыптастыру, сондай-ақ өзін-өзі жетілдіру және өзін-өзі тәрбиелеу сияқты белгілі бір қажеттілік ретінде қарастыруға болады. Әрбір адам өзінің өмір жолында бір-бірінен тәуелсіз, әрі бір бірімен тәкелей байланыста дамиды. Басқаша айтқанда, әрбір

тұлға, атап айтқанда әр адам, өз өмірінің толыққанды авторы деп айтуға болады, ол жағдаяттарға бағынбай, өзінің дамуының маңызды перспективаларын анықтай алады.

Өзін-өзі дамытудың үздіксіз үдерісінде Өзін-өзі тану мен өзін-өзі жетілдіруге негізделген өз іс-әрекеті мен мінез-құлқының өзгеруі орын алатын белгілі бір мақсаттар қойылады және қол жеткізіледі.

Тұлғаның қалыптасуындағы маңызды кезеңдердің бірі-жоғары білім алу кезеңі. Оқытудың бүкіл кезеңінде біртіндеп болашақ мұғалімнің белсенді өмірлік ұстанымы бола бастайтын құндылық бағдарларының қарқынды қалыптасуы жүреді. Болашақ мұғалімдердің өзін-өзі дамыту үдерісін жеке тұлғаны дамыту және олардың барлық мүмкіндіктерін пайдалану үдерісі ретінде сипаттауға болады. Өзін-өзі дамытудың сапасы адамның өз іс-әрекетін ұйымдастыру қабілетіне байланысты. Болашақ педагогтың кәсіби өзін-өзі дамыту критерийлері ретінде мыналарды анықтауға болады: тұлға мен іс-әрекеттегі сапалық өзгерістердің өзін-өзі ұйымдастыруы; кәсіби өзін-өзі жаңартуға, жұмыс тәсілдерін өзгертуге бағытталған мұғалімнің іс-әрекетінің педагогикалық іс-әрекет құрылымындағы үстемдігі; өзіне және оның қызметіне қатысты педагогикалық, психологиялық, ұйымдастырушылық, пәндік міндеттерді қою және шешу; мұғалімнің қоршаған ортаның әртүрлі көріністерін өзінің кәсіби дамуының алғышарттары ретінде қабылдау қабілеті. Болашақ мұғалімдердің кәсіби өзін-өзі дамытуын қамтамасыз ететін тетіктердің қатарына мыналар жатады: өзін-өзі тану, өзін-өзі анықтау, өзін-өзі жетілдіру, өзіндік іс-әрекет, өзін-өзі реттеу, өзін-өзі қалыптастыру, өзін-өзі бағалау.

Жоғары оқу орнын даярлау үдерісі мен кәсіби еңбек арасындағы байланыстырушы буын ретінде әрекет ететін кәсіптік дайындық және алдағы қызметке оң көзқарас кәсіби дайындық кезеңінде әртүрлі аспектілерде көрінетін дайындық үдерісінсіз мүмкін емес [8; 9; 10; 11].

Өзін-өзі дамыту үдерісін осы тұрғыдан қарастыра отырып, "дайындық" ұғымының анықтамасын енгізуге болады: «іс-әрекетті ойдағыдай орындаумен бірге жүретін, тұлғаны болашақ іс-әрекетке қоятын жағдаят» [12, 4-бет].

Болашақ педагогтарды даярлау жүйесіне қатысты дайындық ұғымын қызметті реттеуші деп қарастыруға болады. Болашақ мұғалімдердің өзін-өзі дамытуға дайындығына белсенді әсер оның белсенділігін ынталандыратын жеке тұлғаның қажеттіліктеріне әсер етеді. Дайындық үдерісі бірқатар талаптарды, төзімділікті, педагогикалық тактты, эмоционалды тұрақтылықты қамтуы керек, бұл олардың іс-әрекеттерін талдауға, нәтижелерді болжауға, жеке тұлғаның бастамашылығының динамикалық өзгеруін қамтамасыз ете отырып, олардың даралығын басқалармен салыстыра білуге мүмкіндік береді [2].

Болашақ педагогтың кәсіби өзін-өзі дамытуға дайындық үдерісі келесі компоненттерден тұратын үдеріс ретінде қарастырылуы мүмкін: мотивациялық-мақсаттық, танымдық, эмоционалды-еріктік, бағалау-нәтижелік, біркелкі емес дамуымен және өзара байланыстылығымен сипатталады біреуін өзгерту кез келгенін дамытудың шарты болып табылады.

Кәсіби өзін-өзі дамытуға дайындық әр түрлі компоненттер жиынтығы ретінде қарастырылуы мүмкін: мотивациялық-мақсаттық, мазмұндық-операциялық, технологиялық және бағалау-рефлексивтік біркелкі емес дамуымен және өзара байланысты болуымен сипатталады біреуін өзгерту кез келгенін дамытудың шарты болып табылады.

Болашақ педагогтардың өзін-өзі дамытуға дайындығының мотивациялық-мақсаттық компоненті жеке және кәсіби құндылықтармен, тұлғаны өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі жетілдіруге итермелейтін мақсат қою үдерісімен сипатталады [4, 162 б.].

Мазмұндық-операциялық компонент дегеніміз – бұл болашақ педагогтың жеке тұлғасының жан-жақты дамуына ықпал ететін ғылыми, білім, білік және дағдылар жүйесі [4, 162 б.]. Болашақ педагогтардың өзін-өзі дамытуға дайындығына жеке тұлғаның қажеттіліктері белсенді әсер етеді, оны белсенді болуға итермелейді. Болашақ пе-

дагог өзінің кәсіби іс-әрекетінің белгілі бір кезеңдерін жақсартуға бағытталған қажеттіліктермен белсенді болуға шақырылады. Мазмұндық-операциялық компоненттің бір-қатар шарттарын бөліп көрсетуге болады: бірінші – дамыған кәсіби өзін-өзі тану, келесі шарт – жоғары еңбек өнімділігі, сенімділік және жоғары нәтижелердің тұрақтылығы, үшінші – кәсіби дайындық және үздіксіз кәсіби дамуға дайындық. Соңғы шарт ең қызықты, оның мәні болашақ мамандығына деген шығармашылық қатынаста жасырылған.

Технологиялық компонент болашақ педагогтардың кәсіби өзін-өзі дамытуға әсер ету шарттарын анықтайды. Интернет кеңістігін, әлеуметтік желілерді, сондай-ақ заманауи ақпараттық технологиялар мен әдістерді қолдану аясында болашақ педагогтың өзін-өзі дамыту үдерісіне белсенді әсер етеді. Қазіргі заманғы ақпараттық технологиялардың сан-алуан ақпарат түрлерін біріктірудегі кең мүмкіндіктері оларды болашақ педагогтардың өзін-өзі дамыту үдерісінде әмбебап құралға айналдырады, бұл болашақ кәсіби қызмет өнімділігін арттырады [7].

Объективті бағалауды, өзінің жетістіктерін, нәтижелерін сыни тұрғыдан бағалау мүмкіндігі, өзін-өзі дамыту үдерісінде өзіндік рефлексия жүргізу қабілетін біріктіретін бағалау-рефлексивтік компонент. Түзету үдерісі кәсіби өзін-өзі тәрбиелеу үдерісінде трансформациялаудың нақтырақ бағдарламасын түзету және нақтылау бойынша ұсыныстар түрінде қарастырылуы мүмкін. Белсенді рефлексияның шарты көптеген ғалымдардың пікірі бойынша жеке және кәсіби өзін-өзі дамытудың тиімді үдерісі болып табылады.

Кәсіби өзін-өзі дамыту үдерісінің нәтижесінде білім, қабілет, бағдар, жеке және кәсіби қасиеттердің өзгеруі жүзеге асады [4, 162 б.].

Болашақ педагогтардың кәсіби өзін-өзі дамытуға дайындығын қалыптастыру – бұл педагогикалық ұйымдастырылған циклдік үдеріс, онда болашақ педагогтың өз ісінің маманы ретіндегі әлеуетті мүмкіндіктерін үнемі түсіну және оның кәсіби және жеке дамуын ынталандыру жүреді, бұл өз бетімен, атап айтқанда өзін-өзі дамытумен тұрақты жұмыс істеудің негізі болып табылады. Кәсіби өзін-өзі дамытуға дайындықты қалыптастыру кәсіби білім беру барысында және болашақта тәуелсіз кәсіби қызмет барысында байқалатын мерзімді үдеріс ретінде қарастырылуы мүмкін. Бұл үдеріс кәсіби жағдайдың объективті немесе субъективті өзгеруіне, кәсіби дамудың дағдарыстарына негізделген [5; 6].

Кәсіптік оқытуда болашақ педагогтар арасында өзін-өзі дамытуға дайындықты қалыптастыру ұзақ және көп сатылы үдеріс болып табылады, оң нәтижеге жету үшін белгілі бір шарттарды орындау қажет болады.

Педагогикада қалыптасу тұлғаның прогрессивті трансформациялануы, әлеуметтік әсердің әсерінен іс-әрекеттерді, соның ішінде өзінің жеке қызметінің әр түрлі нысандарын игеруге бағытталған үдерісі ретінде түсіндіріледі. Қалыптасу міндетті түрде даму қажеттілігін, оны қанағаттандыру мүмкіндігі мен шындығын болжайды. Жасалған педагогикалық шарттар өзін-өзі дамытуға дайындықты қалыптастыру үдерісінің тиімді дамуын және ағымын саналы қамтамасыз етеді [1].

Болашақ педагогтардың өзін-өзі дамытуға дайындығын қалыптастырудың шарттары – бұл жоғары оқу орнының білім беру ортасында арнайы ұйымдастырылған шарттар немесе бүкіл педагогикалық үдерістің педагогикалық, ұйымдастырушылық және психологиялық аспектілеріне әсер ететін жағдайлар, олардың орындалуы жоғары деңгейге қамтамасыз етіледі болашақ мұғалімдердің өзін-өзі дамыту дәрежесі.

Кәсіби өзін-өзі дамытуға дайындықтың барлық компоненттеріне кешенді әсер ету өзін-өзі ойдағыдай дамытудың негізін құруға, жеке тұлғаның психологиялық әл-ауқатын және нәтижесінде жеке және әлеуметтік өмірдің оңтайлылығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Осылайша, болашақ мұғалімдердің өзін-өзі дамытуға дайындығын өзін-өзі тануға,

жеке өзін-өзі анықтауға бағытталған үдеріс ретінде анықтауға болады, бұл адам қызметінің эмоционалды, еңбек, зияткерлік, кәсіби және мотивациялық салаларын дамытуға және адамның ерік күші, еңбекқорлық және мақсатқа бағыттылық секілді қасиеттерін тікелей дамытуға ықпал етеді. Өзін-өзі дамыту үдерісінде алған барлық білім ұзақ уақыт бойы санада қалады және болашақ мұғалімдердің еңбек қызметінде нәтижелі пайдаланылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. К.А.Абульханова-Славская Өмір стратегиясы. М.: Мысль, 1991. 301 б.
2. Ю.К.Васильев Кәсіби қызметке дайындықты қалыптастыру мәселелері: жедел ақпарат / отв. ред. Ю.К.Васильев. М., 1978.
3. Е.А.Власова Өзін-өзі дамыту процесі мәселесінің қалыптасу тарихы. – М.: Фолио, 2007.
4. Н.В.Кухарев Кәсіби жетілу жолында: мұғалім үшін. М.: Просвещение, 1990.
5. Н.В.Кузьмина Педагогикалық қызметтің кәсібилігі / Н.В.Кузьмина, А.А.Реан. – СПб.: Академический проект, 2001. – 54 б.
6. Н.В.Кузьмина, Педагогикалық қызметті зерттеу әдістері / Н.В.Кузьмина. – М.: Прогресс, 1984. – 251 б.
7. М.И.Рожков Жастармен жұмысты педагогикалық қамтамасыз ету. Юногика. Тәрбие теориясы мен әдістемесі. М.: Владос, 2008. -264 б.
8. В.Н.Саяпин Технология мұғалімдерінің кәсіби өзін-өзі тәрбиелеуге дайындығы әлеуметтік мәселе ретінде // Жинақ: Дыльновский оқулары IV Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. 2017. 404-409 б.
9. В.Н.Саяпин Болашақ технология мұғалімдерінің дербес қызметке дайындығын қалыптастыру // Жинақ: Студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастыру. VI Халықаралық күндізгі-сырттай ғылыми-практикалық конференция баяндамаларының материалдары. 2017. 169-173 б.
10. В.Н.Саяпин Болашақ технология мұғалімдерінің кәсіби педагогикалық қызметке дайындығын қалыптастыру тәжірибесі // Жинақ: Дыльновский оқулары IV Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. 2017. 409-414 б.
11. В.Н.Саяпин Болашақ технология мұғалімдері арасында мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс жасауға дайындықты қалыптастыру // Жинақта: Қазіргі әлемдегі әлеуметтену және оңалту Ғылыми мақалалар жинағы. О.Е.Нестерова, Р.М.Шамионов, Л.В.Шипова, Е.С.Пяткина, М.Д.Коновалова редакциясында. Москва, 2017. 207-215 б.
12. В.А.Сластенин и др. Педагогика: Жоғары педагогикалық оқу орындарының студенттеріне арналған оқулық / В.А.Сластенин, И.Ф.Исаев, Е.Н.Шиянов; под ред. В.А.Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 б.

НЕПРЕРЫВНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК КЛЮЧЕВОЙ ОРИЕНТИР В СИСТЕМЕ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Шефер Людмила Юрьевна,
магистр пед. наук, учитель биологии,
Тендитная Светлана Викторовна,
учитель биологии,

КГУ «Общеобразовательная школа № 23 имени М.Козыбаева отдела образования города Костаная» Управления образования акимата Костанайской области

Аннотация

Өзектілігі: Қазақстан Республикасында білім беру мазмұнын жаңарту өзінің алдына басты мақсат қояды: білім беру бағдарламасын жаңарту контексінде мұғалімдердің педагогикалық шеберлігін жетілдіру. Кәсіби құзыреттілік, қалыптасуы мен дамуы үздіксіз кәсіптік білім беру және практикалық қызмет процестерінде жүреді, кәсібилендіру мен даму механизмдерінің нәтижесі болып табылады. Педагогикалық шеберлікті жетілдіру мұғалімдердің үздіксіз кәсіби білімімен ғана мүмкін болады. Үздіксіз кәсіптік білім беру мемлекеттің білім беру саясаты стратегиясында басым және Орталық бағытқа айналады. Қазіргі уақытта алынған біліктілік-бұл